

UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBA NOVADOS KURZEMĒ

Abstract

Development of entrepreneurship in Kurzeme region

Entrepreneurship is related both to sustainable and balanced regional development and the quality of inhabitants' life. Consequently, the development of entrepreneurship is considered not only a national but also regional economy and prosperity. Researchers have regular discussions what kind of factors and circumstances are the main in the fact that in different areas also have different entrepreneurial activity. The differences can be seen in regional level, because of differences.

Kurzeme is one of the planning regions in Latvia with 18 counties and 2 republic cities. By the different rates of growth, Kurzeme's region takes 2nd place (the first is Rīga). However, the development of local governments in Kurzeme, as well as entrepreneurship rates show quite significant differences, so promotion of entrepreneurship in different territories is one of the challenges.

Atslēgas vārdi: uzņēmējdarbība, Kurzemes reģions, ekonomiskā attīstība, novadi

Uzņēmējdarbības attīstības reģionos teorētiskie aspekti

Uzņēmējdarbības attīstība uzskatāma ne tikai par valsts, bet arī novadu ekonomikas un labklājības pamatu. Pētnieku vidū regulāri notiek diskusijas par to, kādi apstākļi, faktori un iemesli ir pamatā tam, ka dažādās teritorijās atšķiras arī uzņēmējdarbības aktivitāte. Uzņēmējdarbība veicina reģiona ekonomisko izaugsmi, līdz ar to tai ir nozīmīga loma reģionu ekonomiskajā attīstībā (Hackler, Mayer, 2008)

Uzņēmējdarbības attīstība Latvijā biežāk tiek skatīta un analizēta valstiskā un reģionālā līmenī, mazāk - novadu kontekstā. 2009. gadā noslēgušās administratīvi teritoriālās reformas rezultātā novadi Latvijā kļuvuši lielāki, kas tomēr nosaka nepieciešamību meklēt jaunas iespējas novada attīstībā, arī uzņēmējdarbībā.

Sasaisti starp kopienu un ekonomikas attīstību pastiprina tas, ka vietējās ekonomikas potenciāla konkurētspēja uzlabojas, ja tiek uzlaboti pašvaldībā esošie ražošanas resursi (Čapkova, 2005). Palielinoties budžeta ieņēmumiem, ir iespējams nodrošināt gan labāku infrastruktūru, gan arī uzlabot pašvaldības sniegto pakalpojumu kvalitāti un ieguldīt līdzekļus teritorijas attīstībā, kas padara šo teritoriju pievilcīgāku potenciālajiem iedzīvotāju un uzņēmumiem. Vieta ietekmē uzņēmēju izvēli, savukārt veiksmīga uzņēmējdarbība ietekmē vietējo ekonomiku (Glaeser, Rosenthal, Strange, 2010). Kā norāda J. Ķūsis, Ž. Krūzmētra un D. Bite (2008), valsts nozīmes rūpniecības centros sociālā dzīve ir atkarīga no konkrētās ekonomikas nozares attīstības. Ja ražošanu likvidē, kā tas notika 90.gados (Latvijā – aut.piez.), tad pilsētai ir jāmeklē pavisam cita pastāvēšanas jēga, kā rezultātā pilnībā izmainās sociālā un ekonomiskā vide.

Vēl viens aspekts pētnieku uzmanības lokā ir attīstības atšķirības lauku un pilsētu teritorijās. E. Vanags (2007) atzīmē, ka pilsētas ir sociāli ekonomiskās attīstības un pašvaldību pilnveidošanas veicinātājas. Tanī pašā laikā E. Vanags atzīst, ka nākotnē informācijas un komunikāciju tehnoloģijas straujā attīstība noteiks, ka ne tik daudz pašvaldības atrašanās vieta un tradicionālie resursi, bet gan zināšanas un prasmes, kompetence, inovācijas, radošums, pašvaldību un uzņēmēju atvērtība pārmaiņām un drosmē pieņemt neordinārus lēmumus arvien vairāk radīs konkurētspējīgas un ilgtspējīgas priekšrocības. Tomēr Y. Vaillant un E. Lafuente (2007) tomēr norāda uz to, ka atsevišķi ir jāpiemēro uzņēmējdarbības atbalsta mehānismi pilsētās un lauku apvidos.

Svarīgākie cēloņi teritoriju nevienmērīgai ekonomiskai attīstībai ir dažāds attālums no tirgiem un transporta maģistrālēm un ar to saistītās komunikāciju un transporta izmaksas, kā arī dažāda infrastruktūras līmenis (Slavinska, 2007). Savukārt R. Zvirgzdiņa un A. Auziņa (2008) uzskata, ka lauku teritorijās sekmīgas uzņēmējdarbības attīstību var nodrošināt, ja tiek ņemtas vērā un aktualizētas katras teritoriālās vienības sociālekonomiskās īpatnības un intereses, saimniekošanas tradīcijas un tiek veidota uz attiecīgās vides resursiem balstīta uzņēmējdarbība. Turklāt lauku uzņēmēji ir vairāk sociāli orientēti nekā uzņēmēji, kuri savu darbību realizē pilsētās un ir vairāk vērsti uz peļņas gūšanu (Williams, 2007).

Kā uzskata R. Zvirgzdiņa, kas pētījusi uzņēmējdarbības attīstību lauku teritorijās Latvijā, lai veicinātu uzņēmējdarbības aktivitāti lauku teritorijās, nepietiek ar diversifikācijas iespēju apzināšanu un popularizēšanu, bet ir nepieciešama vispusīga pieeja, kas ietvertu gan lauku iedzīvotāju profesionālo pārkvalifikāciju, uzņēmējdarbības pamatzināšanu, vispārējo ekonomisko zināšanu un konsultāciju ieguves iespējas. Šajā procesā jāiesaistās gan pašvaldībām, gan valsts nodarbinātības dienestam, gan arī dažādiem atbalsta fondiem, kas finansiāli varētu veicināt šāda procesa norisi. (Zvirgzdiņa, 2006) Savukārt mazās un vidējās pilsētās uzņēmējdarbība bieži tiek koncentrēta šaurā un specializētā sfērā, kas dod labumu visai pilsētai, bet pilsētas ekonomiskā nākotne ir cieši saistīta ar konkrēto industriju, kurā pilsētas uzņēmēji ir specializējušies (Wolfe 2008).

Pašvaldību ģeogrāfiskās, sociālekonomiskās un demogrāfiskās atšķirības neļauj identificēt vienu veiksmīgu uzņēmējdarbības atbalsta modeli.

Tomēr uzņēmējdarbības attīstības pamatā kā lauku teritorijās, tā pilsētās ir uzņēmīgi cilvēki, kuri pieņem lēmumu par uzņēmējdarbības uzsākšanu, tādēļ jautājums par to, kā motivēt iedzīvotājus uzņemties risku no darba ņēmējiem kļūt par darba devējiem, ir viens no būtiskākajiem. Turklāt būtiski, lai uzņēmējdarbības aktivitāte būtu vienmērīga dažādos reģionos, līdz ar to nodrošinot valsts ekonomikas līdzsvarotu attīstību.

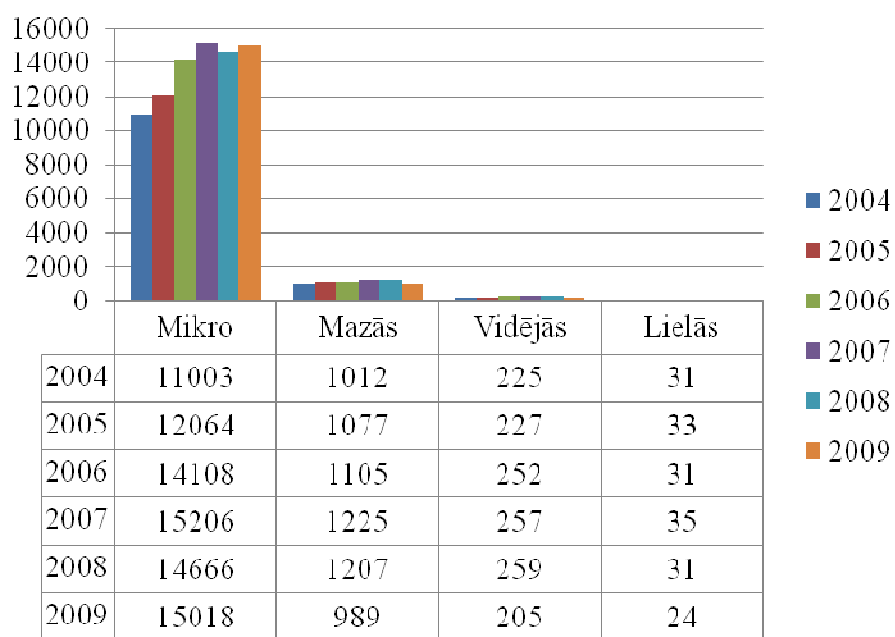
Uzņēmējdarbības Kurzemes reģiona novados

Kurzemes reģionu veido 18 novadi, kā arī 2 republikas nozīmes pilsētas – Liepāja un Ventspils. Neskatoties uz to, ka lielākā daļa novadu Kurzemes reģionā ir izveidoti, apvienojoties pilsētai un lauku pagastiem, tomēr daļa no šiem novadiem ir veidojušies ap nelielām pilsētām, kas pēc būtības nav lielākas par daļu no lauku pagastiem. Pēc iedzīvotāju skaita novadi ir ļoti atšķirīgi. Kā liecina Pilsonības un Migrācijas lietu pārvaldes dati (uz 2011. gada 1. janvāri), pēc iedzīvotāju skaita mazākie novadi Kurzemē ir Alsungas un Rucavas novadi, kuros iedzīvotāju skaits nepārsniedz 2000. Četros novados iedzīvotāju skaits ir robežās no 2000 līdz 5000 iedzīvotājiem. No 5000 līdz 10 000 iedzīvotāju ir 4 novados, bet 3 novados - robežās no 10 000 līdz 20 000, savukārt 2 novados ir 25 000 līdz 30 000 iedzīvotāju. Lielākais novads Kurzemes reģionā ir Talsu novads, kurā dzīvo 33 760 iedzīvotāji. Savukārt Ventspilī ir 41 154 iedzīvotāji, bet Liepājā – 80 263.

Pieejamie dati par kopējo pievienotās vērtības struktūru reģiona griezumā, liecina, ka Kurzemes reģionā lielākais īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā bija apstrādes rūpniecībai – 16.0 %. Otrs nozīmīgākais sektors Kurzemē – vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu, sadzīves priekšmetu un aparatūras remonts – 13.9 %, trešais – operācijas ar nekustamo īpašumu, noma un cita komercdarbība – 12.5 %. Lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības kopējās pievienotās vērtības īpatsvars bija 6.0 %. Salīdzinot ar citiem reģioniem, Kurzemē bija vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, automobiļu, motociklu, sadzīves priekšmetu un aparatūras remonta, kā arī izglītības sektora īpatsvars. (Reģionu attīstība Latvijā, 2010) Kopējās pievienotās vērtības dinamika pa darbības veidiem laika posmā no 2004. līdz 2008. gadam rāda, ka visstraujākais kāpums ir būvniecībā, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā un citā komercdarbībā. Stabils pieaugums vērojams arī apstrādes rūpniecībā (pēc Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes datiem - no 160524 tūkst LVL 2004. gadā līdz 220701 tūkst. LVL 2008. gadā).

Aplūkojot Kurzemes reģiona ekonomiski aktīvā tirgus sektora statistikas vienību izmaiņu dinamiku pa lieluma grupām laika posmā no 2004. līdz 2009. gadam (skatīt 1. attēlu), redzams, ka līdz 2007. gadam pieaudzis mikro uzņēmumu skaits, bet 2008. un 2009. gadā tas bijis svārstīgs. Savukārt, mazās un vidējās ekonomiski aktīvās vienības skaitliski mainījušās nedaudz, tomēr 2009. gadā vērojams kritums. Lielo uzņēmumu skaits Kurzemes reģionā ir svārstījies robežās no 31 līdz 35 līdz 2008. gadam, bet 2009. gadā tas sarucis līdz 24. Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes provizoriskie dati par 2009. gadu liecina, ka Kurzemes reģionā bijušas 7168 pašnodarbinātās personas, 1476 individuālie komersanti, 5075 komercsabiedrības un 2517 zemnieku un zvejnieku saimniecības. Kurzemes reģionā 2009. gadā bijušas 54 ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības uz 1000 iedzīvotājiem

(pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem). Salīdzinoši Rīgas reģionā – 71, Pierīgas – 48, Vidzemes – 59, Zemgales – 45 un Latgales reģionā – 48.

1. Attēls. Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības pa lieluma grupām Kurzemes reģionā no 2004.-2009. gadam (autoru konstrukcija pēc CSP datiem)

1. tabula

Uzņēmumu reģistrēšanas dinamika Kurzemes reģiona novados no 2005.-2010. gadam (autoru konstrukcija pēc Lursoft datiem)

Novads/gads	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aizputes novads	20	27	27	19	33	22
Alsungas novads	2	5	6	4	6	4
Brocēnu novads	10	20	22	18	11	19
Dundagas novads	8	9	9	3	5	11
Durbes novads	4	8	6	9	10	10
Grobiņas novads	28	34	29	31	17	24
Kandavas novads	25	26	20	17	12	19
Kuldīgas novads	84	106	78	83	68	90
Liepāja	302	385	413	317	272	345
Nīcas novads	13	8	18	8	10	12
Pāvilostas novads	15	9	13	6	6	6
Priekules novads	5	14	13	11	13	8
Rojas novads	19	19	26	14	12	19
Rucavas novads	5	10	8	5	3	4
Saldus novads	84	107	139	84	75	74
Skrundas novads	14	15	20	8	11	11
Talsu novads	96	99	126	89	61	111
Vaiņodes novads	3	4	3	6	1	9
Ventspils	143	169	185	156	127	140
Ventspils novads	42	26	40	30	31	37

Visvairāk ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību Kurzemes reģionā 2009. gadā pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem bija lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā (5868), augkopībā un lopkopībā, medniecībā un saistītajās palīgdarbībās (5201), kā arī vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā; automobiļu un motociklu remontā (2339).

Analizējot uzņēmumu reģistrēšanas dinamiku novados Kurzemes reģionā, redzams, ka novadā reģistrēto uzņēmumu skaits gadā laikā periodā no 2005.-2010. gadam svārstījies amplitūdā no 1 (Vaiņodes novadā 2009. gadā) līdz 413 (Liepājā 2007. gadā). 1. tabulā redzams, ka lielāks reģistrēto uzņēmumu skaits raksturīgs pašvaldībās ar lielu iedzīvotāju skaitu. Vidēji vismazāk uzņēmumu šajā laika periodā reģistrēti Vaiņodes (4.3), Alsungas (4.5) un Rucavas novados (5.8). Jāatzīmē, ka ievērojams reģistrēto uzņēmumu skaita pieaugums 2010. gadā vērojams Talsu novadā (2009. gadā – 61, bet 2010. – 111), kā arī Liepājā (2009.gadā – 272, bet 2010. – 345), salīdzinoši arī Kuldīgas novadā (2009. gadā – 68, 2010. – 90). Kā redzams 1. tabulā, Kurzemes reģiona novados uzņēmējdarbības aktivitāte ir atšķirīga, īpaši zema aktivitāte vēroja nelielajos lauku novados, tomēr pozitīvi vērtējams tas, ka 2010. gadā lielākajā daļā novadu vēroja uzņēmējdarbības aktivitātes paaugstināšanās. Tomēr aizvien aktuāls ir jautājums par ekonomiskās aktivitātes palielināšanu nelielajos novados, ņemot vērā to, ka uzņēmējdarbība ir vietējās ekonomikas pamatelements. Ilgākā laika periodā nepieciešams noteikt arī administratīvi teritoriālās reformas ietekmi uz uzņēmējdarbības attīstību.

Bibliogrāfija

1. Čapkova S. (2005) Local Government and Economic Development. In: *Local Government and Economic Development*, Budapest, Open Society institute, p 3.-19.
2. Ekonomiski aktīvās statistikas vienības statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados.
<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/rupnbu/vn/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs.asp> [2011.04.22]
3. Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības pa lieluma grupām statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados.
<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/rupnbu/vn/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs.asp> [2011.04.22]
4. Glaeser E.L., Rosenthal S.S., Strange W.C. (2010) Urban economics and entrepreneurship. *Journal of Urban Economics*, Vol 67, p 1.-14.
5. Hackler D., Mayer H. (2008) Diversity, Entrepreneurship, and the Urban Environment, *Journal of Urban Affairs*, Vol 30, p 273-307
6. Iekšzemes kopprodukts Latvijas statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un rajonos.
<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Iek>

- %C5%A1zemes%20kopprodukts/Iek%C5%A1zemes%20kopprodukts.asp [2011.04.22.]
7. Kopējās pievienotās vērtības īpatsvars pa darbības veidiem Latvijā un reģionos. <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Iek%C5%A1zemes%20kopprodukts/Iek%C5%A1zemes%20kopprodukts.asp> [2011.04.22]
 8. Ūsis J., Krūzmētra Ž., Bite D. (2008) Pašvaldību stratēģijas teritorijas ilgtspējīgā attīstībā = Strategies of Local Municipalities for Sustainable Development of Territory. *Economic Science for Rural Development*, Nr. 15, 88.-94.
 9. Latvijas iedzīvotāju skaits pašvaldībās. <http://www.pmlp.gov.lv/lv/statistika/iedzivotaju.html;jsessionid=D2D1D91AF6A6672E550576E5EBE911F7> [2011.04.22]
 10. Reģionu attīstība Latvijā (2010) Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Rīga.
 11. Slavinska I. (2007) Latvijas pašvaldības loģistikas aspektā = Municipalities of Latvia in Logistics aspect. *Economic Science for Rural Development*, 197.-203.
 12. Tirdzniecības ekonomiski aktīvās statistikas vienības statistiskajos reģionos, pilsētās un novados sadalījumā pa galvenajiem darbības veidiem. <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/rupnbuvm/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs.asp> [2011.04.22]
 13. Vaillant Y, Lafuente E. (2007) Do different institutional frameworks condition the influence of local fear of failure and entrepreneurial examples over entrepreneurial activity? *Entrepreneurship & Regional Development*, Vol 19, p 313.-337
 14. Vanags E. (2007) Pilsētas – nākotnes bāka = Cities – Beacon of the Future. *Latvijas Universitātes raksti*, Nr. 717, 254.-262.
 15. Wolfe D. A., Bramwell A. (2008) Innovation, creativity and governance: Social dynamics of economic performance in city-regions. *Innovation: Management, Policy & Practice*, Vol 10, p 170.-182
 16. Williams C.C. (2007) De-linking Enterprise Culture from Capitalism and its Public Policy Implications, *Public Policy and Administration*, Vol 22, p 461-474
 17. Zvirgzdiņa R., Auziņa A. (2008) Uzņēmējdarbības uzsākšanu kavējošie faktori lauku teritorijās = Factors Impeding the Start of Entrepreneurship in Rural Areas, *Economic Science for Rural Development*, Nr. 15, 289.-295
 18. Zvirgzdiņa R. (2006) Uzņēmējdarbības aktivizēšana lauku reģionos globalizācijas kontekstā = Enterprises activated in country regions in global context, *Economic Science for Rural Development*, Nr. 10, 227.-233